

До спеціалізованої вченої ради
Д 08.727.04 Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ

49005, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26.

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора
Денисова С.Ф., – на дисертацію Кікалішвілі Марії Вікторівни
«Теоретико-прикладні засади формування та реалізації стратегії й
тактики протидії корупційній злочинності», подану на здобуття
наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 –
кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право**

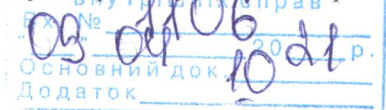
Вивчення поданих М. В. Кікалішвілі матеріалів дисертації та автореферату, а також ознайомлення з її публікаціями за обраною темою дає підстави стверджувати, що авторкою проведено достатній науковий аналіз теми актуальної в теоретичному та практичному плані, виділено новизну опрацьованих питань, сформульовано висновки й пропозиції, що виносяться на захист.

Можна констатувати, що дисертантка досягнула поставлених перед собою цілей, роботу виконала на належному науковому рівні. Такий загальний попередній висновок підтверджується за основними параметрами, що висувуються до докторських дисертацій означеної наукової спеціальності.

Актуальність теми дослідження. Актуальність роботи відповідає спеціальності наукового пошуку. Україна перебуває на шляху розбудови демократичної держави та формування правових засад громадянського суспільства. Правова система будь-якої держави закріплює життєво важливі для всього суспільства вимоги, у тому числі, щодо захисту і забезпеченню правопорядку. Особливо це стосується тих випадків, коли мають місце порушення закону представниками держави чи органів місцевого самоврядування.

Лі Куан Ю, автор сингапурського економічного дива, свого часу сказав: «Якщо керівні працівники отримують хорошу зарплату, вони заслуговують найсуворішого покарання за хабарі». Враховуючи вітчизняні реалії, забезпечення невідворотності покарання за корупційні кримінальні правопорушення має стати пріоритетом діяльності правоохоронних органів та суду, оскільки близько у 70 % вироків корупціонерам суди затверджують угоди про визнання винуватості та призначають покарання, не пов'язані з позбавленням волі.

Впродовж довгого часу корупція залишається однією з найбільших проблем України та є темою для постійних дебатів як для української, так і для міжнародної спільноти. В Індексі сприйняття корупції, що укладається глобальною антикорупційною організацією Transparency International та базується на оцінках підприємців та аналітиків, за підсумками кожного року наша країна посідає далеко одну не кращих сходинку у переліку зі 180 країн

хабарництва та зловживання, – руйнація системи цінностей суспільства, тотальна недовіра до органів державної влади, що врешті-решт призводить до негативних економічних наслідків, збільшуючи нерівність та уповільнюючи зростання доходів населення.

На початку своєї роботи М. В. Кікалішвілі стверджує: «Об'єктивна оцінка кримінологічної ситуації, що склалась в нашій країні, підтверджує те, що сучасний стан корупційної злочинності й рівень боротьби з нею є одними з основних чинників, які дестабілізують соціально-економічну та політичну обстановку в Україні. Заради ведення боротьби із корупційною злочинністю, перш за все потрібно її пізнати. Поступово учені починають досліджувати дане проблемне питання, аналізувати його характерні риси, зміст, стан, структуру та динаміку, а також тенденції, що пов'язані з корупційною злочинністю, та з плином часу нарешті реформувати і вдосконалювати антикорупційну сферу, із врахуванням позитивного досвіду прогресивних країн в боротьбі із корупцією. Проблематику теоретико-прикладних засад формування та реалізації стратегії й тактики протидії корупційній злочинності в Україні досі не було комплексно, ґрунтовно опрацьовано в рамках вітчизняної юридичної науки, проте вона потребує неодмінного розгляду, особливо зважаючи на зміни, що сталися в системі антикорупційного законодавства та нових органів, що створилися заради боротьби із корупційними проявами. Пізнання засад формування та реалізації стратегії й тактики протидії корупційній злочинності стає можливим лише за умови вивчення змісту, властивостей, проявів, характеристик, сучасного стану й кримінологічного аналізу корупційної злочинності, стратегії й тактики протидії їй, а також забезпечення останніх».

Таким чином, вагомість проблеми розуміння поняття злісності за кримінальним правом України, її актуальність, необхідність і нагальність вирішення, не викликає сумніву у виборі теми дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Робота М. В. Кікалішвілі має важливе значення, і в цілому можна констатувати, що вибір теми, об'єкта та предмета дослідження є актуальними і обґрунтованими.

Не можна стверджувати, що обрана М. В. Кікалішвілі тема є новою, адже сам авторка вказує на те, українські вчені приділяють достатньо багато уваги вивченню проблематики корупції в нашій державі, досліджують методи запобігання та протидії корупційній злочинності, аналізують антикорупційну політику, стратегічні аспекти протидії злочинності в кримінологічному розрізі. Так, серед фундаментальних праць можна виокремити такі авторські прізвища, як: Бандурка О. М., Баулін Ю. В., Бездольний М. Ю., Боднарук О. Г., Буроменський М. В., Гвоздецький В. Д., Денисова Т. А.,

Денисов С. Ф., Голіна В. В., Джу́жа О. М., Жалінський А. Є., Заброда Д. Г., Закалюк А. П., Зеленецький В. С., Кальман О. Г., Коваленко А. В., Колодяжний М. Г., Литвак О. М., Литвинов О. М., Михненко А. Н., Молдован Е. С., Мусієнко О. П., Савінова Н. А., Супрун Т. М., Хавронюк М. І., Шаблистий В. В., Шостко О. Ю., Ярмиш Н. М. та інші.

За час незалежності України було розглянуто ознаки корупційної злочинності в межах дисертаційних досліджень, що проводилися О. Ю. Бусол, О. О. Дудоровим, В. С. Лукомським, Є. В. Невмержицьким, А. М. Новаком, М. І. Мельником, О. В. Терещуком, В. М., Трепаком, О. В. Шевченко та ін.

Разом з тим, незважаючи на існуюче розмаїття досліджень вчених й не применшуючи їх здобутки, варто зазначити, що комплексного наукового дослідження проблематики теоретико-прикладних засад формування та реалізації стратегії й тактики протидії корупційній злочинності України не здійснювалося, що і зумовило актуальність теми дисертаційного дослідження та потребує ґрунтового аналізу.

Результати дослідження М. В. Кікалішвілі видаються обґрунтованими, оскільки дисертанткою опрацьовані джерела (515 найменувань), присвячених аналізованій проблемі. При цьому авторка не тільки викладає ті чи інші позиції вчених, а й намагається проаналізувати ступінь їх аргументованості та надати власне бачення на підтримку чи заперечення поглядів інших авторів.

Метою праці дисертантка теоретичне узагальнення та розв'язання комплексної науково-прикладної проблеми формування та реалізації стратегії й тактики протидії корупційній злочинності в Україні.

Для досягнення зазначеної мети нею поставлено такі *завдання*: здійснити кримінологічний аналіз корупційної злочинності в Україні; з'ясувати сутність та встановити наукові визначення феномену корупції та корупційної злочинності; охарактеризувати стан, структуру та динаміку корупційної злочинності в Україні за допомогою статистичних даних; описати та проаналізувати сучасні тенденції корупційної злочинності в Україні; розкрити соціально-психологічні та субкультурні особливості українського корупційного середовища; описати поняття, зміст, особливості, місце антикорупційної політики України та її складової – стратегії протидії корупційній злочинності; пояснити співвідношення стратегії й тактики протидії корупційній злочинності як елементів антикорупційної політики; охарактеризувати світові моделі стратегій протидії корупційній злочинності; з'ясувати які існують параметри національної антикорупційної політики та стратегії протидії корупційній злочинності; розглянути поняття, природу та роль тактики протидії корупційній злочинності як елемента антикорупційної політики України; охарактеризувати спеціально-кримінологічну

профілактику корупційних злочинів, а також методи індивідуальної профілактики корупційних злочинів; проаналізувати роль мас-медіа у профілактиці корупційних злочинів; дослідити шляхи забезпечення стратегії і тактики протидії корупційній злочинності; охарактеризувати програмування стратегії й тактики протидії корупційній злочинності; з'ясувати особливості, предмет, зміст й інші аспекти інформаційно-аналітичного забезпечення стратегії й тактики протидії корупційній злочинності; здійснити характеристику інформаційно-аналітичного забезпечення стратегії й тактики протидії корупційній злочинності; запропонувати шляхи вдосконалення стратегії й тактики протидії корупційній злочинності..

Об'єкт і предмет дослідження визначені М. В. Кікалішвілі, в цілому, відповідають темі роботи, хоча і не є беззаперечними, про що буде вказано окремо. *Об'єктом дослідження* є суспільні відносини у сфері визначення способів і засобів утримання органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб від діяльності, що не ґрунтується на Конституції та законах України. *Предмет дослідження* – теоретико-прикладні засади формування та реалізації стратегії й тактики протидії корупційній злочинності.

Застосована автором *методологія* дослідження теми дисертації є традиційною для кримінологічної науки. Вона достатньо опрацьована на науковому рівні. Дисертація базується на комплексному, системному підході, характеризується певним рівнем наукових узагальнень.

Методи дослідження обрано з урахуванням поставленої мети й задач, об'єкта та предмета дослідження.

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні дані щодо стану, структури, динаміки корупційної злочинності, інформація звітів МВС України про стан протидії корупції за 2013-2019 рр. за формою № 1–КОР, рішення Європейського суду з прав людини.

Зміст і аргументація авторських понять видаються обґрунтованими, хоча, як убачається, окремі питання не позбавлені і певних суперечностей, про що буде зазначено нижче.

Висновки, зроблені в роботі, аргументовані критичним аналізом кримінального законодавства, а також позиціями вчених з відповідного питання і власними узагальненнями дисертантки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Як зазначено авторкою, дисертаційна робота узгоджується з положеннями р. 4 Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12.01.2015 року № 5/2015; р. 4 Національної стратегії у сфері прав людини; р. 7 Координаційного плану наукових досліджень з проблем кримінології на 2017 р., затвердженого на засіданні Координаційного бюро з

проблем кримінології НАПрН України 24.03.2017 року; плану проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт Університету митної служби та фінансів на 2020 рік.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, які виносяться на захист. Авторкою обґрунтовано новизну поданої праці, котра полягає у тому, що дисертації є однією із перших у вітчизняній кримінологічній науці, в якій, із врахуванням постійних змін антикорупційного законодавства та передового досвіду країн ЄС, запропоновано систему сучасних знань стосовно теоретико-прикладних засад формування та реалізації стратегії й тактики протидії корупційній злочинності в Україні.

В результаті проведеного дослідження дисертанткою сформульовано низку наукових положень та висновків, що *формулюються вперше, удосконалені та дістали подальшого розвитку*, а саме:

уперше: на основі узагальнення праць вітчизняних і зарубіжних учених, законодавства та багаторічної практики правоохоронних органів України та інших країн розроблено цілісну концепцію стратегії й тактики протидії корупційній злочинності в Україні; проаналізовано увесь плюралізм наукових думок щодо понятійного апарату протидії та запобігання корупції, здійснено огляд антикорупційних стратегій іноземних держав, на підставі чого розроблено перелік заходів із вдосконалення стратегічних та тактичних напрямків протидії корупційній злочинності в Україні; надано авторське визначення поняття «корупційний злочин», під яким авторка розуміє передбачене в положеннях Кримінального кодексу України діяння суспільно небезпечного характеру, яке містить ознаки корупції та вчинене посадовою особою органу державної влади або місцевого самоврядування із застосуванням власного службового становища заради власного збагачення, корисливих мотивів, іншої особистої зацікавленості чи аби задовольнити інтереси третіх осіб; надано авторське визначення поняття «заходи протидії корупційній злочинності», під якою слід розуміти комплекс дій та/або засобів, за допомогою яких втілюється в життя складна та багатоаспектна діяльність, яка поєднує в собі елементи соціального управління з приватними й громадськими ініціативами та спрямовується на створення перешкод вчиненню корупційних діянь, здійснення опору їх поширенню, а також на відповідне реагування відносно тих діянь, які вже проявилися у фактично скоєних правопорушеннях; сформульовано низку конкретних пропозицій і рекомендацій, спрямованих на досягнення фінансової самоокупності вітчизняних медіа, що повинно сприятливо відобразитися на рівні їхньої автономії, котра необхідна для здійснення важливих профілактичних антикорупційних дій; виділено пропозиції із удосконалення стратегії й

тактики протидії корупційній злочинності, основними з яких є наступні: побудова сучасної та прогресивної загальнодержавної Стратегії антикорупційного розвитку країни; подальший розвиток системи антикорупційних органів; внесення змін до Кримінального кодексу України, аби впорядкувати неузгодженість та прорахунки, які там містяться в статтях щодо притягнення до кримінальної відповідальності за корупційну злочинність – законодавчо закріпити поняття корупційного та пов'язаного із корупцією кримінального правопорушення; створити при Міністерстві юстиції України постійно діючий науково-дослідницький орган, який би вивчав явище корупції, його видозміни та розробляв би наукові методи запобігання корупції, виходячи із даних, отриманих шляхом наукових досліджень та державного моніторингу;

удосконалено: аналізування сучасної статистичної інформації про стан, структуру, динаміку та тенденції корупційної злочинності в Україні; дослідження світових моделей стратегій протидії корупційній злочинності; аргументацію критеріїв для систематизації заходів протидії корупційній злочинності; наукові підходи до розуміння співвідношення понять «ЗМІ», «ЗМК» та «мас-медіа»; наукові положення щодо з'ясування сутності програмування та планування, а також понять «політика» та «ідеологія»; практичні підходи до удосконалення стратегії й тактики протидії корупційній злочинності. Запропоновані дійсно революційні шляхи подолання корупційної кризи;

дістали подальшого розвитку: дослідження соціологічних опитувань громадян стосовно їх відношення до корупції в Україні, її стану та прагнення влади її подолати, довіри до антикорупційних органів та готовності різноманітно допомагати із організованою боротьбою з корупцією; визначення ролі та місця кримінологічного інституту програмування в стратегії протидії корупційній злочинності; положення важливості та пріоритетності профілактичних заходів впливу на корупцію порівняно із репресивними заходами; питання необхідності прийняття профільного закону «Про профілактику правопорушень»; необхідність розробки національної системи державного моніторингу корупції (НСДМК), яка дозволить кожній особі в державі мати актуальну, достовірну та об'єктивну інформацію щодо реального стану корупції, що дозволить підвищити ефективність всієї антикорупційної діяльності.

Винесені авторкою на захист положення, висновки, рекомендації загалом, попри дискусійність окремих з них, є новими або такими, що наділені істотними ознаками новизни. Зокрема, власне бачення шляхів вирішення певних проблем, обґрунтований підхід до їх розв'язання дозволили дисертантці висловити низку пропозицій, що заслуговують на

увагу й підтримку.

Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, що вміщують п'ятнадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та трьох додатків. Загальний обсяг дисертації становить 529 сторінок, з яких 446 сторінок основного тексту. Список використаних джерел складається із 515 найменувань і займає 67 сторінок. Додатки займають 8 сторінок.

Викладені у вступі та розділах основної частини роботи положення, які стосуються постановки проблеми у цілому, окремих її аспектів, переконують в тому, що відповідні питання є теоретично й практично важливими, до кінця нерозробленими в науці та перспективними для дослідження.

Проведене дослідження містить загальні висновки, а також авторкою формулюються певні пропозиції та рекомендації щодо удосконалення законодавства України, практики його застосування.

І хоча зазначені в дисертаційній праці позиції дисертантка не беззаперечні, а окремі потребують уточнення та подальшої наукової розробки, про що буде вказано надалі, вони мають право на існування й спонукають до дискусії.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що висновки і пропозиції, які містяться в дисертації, можуть бути використані у:

науково-дослідній сфері – для подальшого розроблення теоретико-прикладних засад формування та реалізації стратегії й тактики протидії корупційній злочинності, шляхів і способів ефективного запобігання проявам корупції в Україні;

правотворчій діяльності – для розробки, вдосконалення та уточнення норм такого документу, як Антикорупційна стратегія, низки інших законодавчих та підзаконних актів, що регулюють питання в сфері антикорупційної діяльності;

сфері правозастосування та практичній діяльності – для вдосконалення та підвищення ефективності функціонування таких антикорупційних органів (Національного антикорупційного бюро України; Національного агентства з питань запобігання корупції; Спеціалізованої антикорупційної прокуратури; Державного бюро розслідувань; Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів), судової системи України, зокрема Вищого антикорупційного суду;

навчальному процесі – положення й висновки дисертації можуть доповнити викладання таких навчальних дисциплін, як «Кримінологія», «Кримінальне право», тощо, а також під час підготовки лекцій, підручників, навчальних посібників і методичних матеріалів з кримінологічної науки, антикорупційного процесу, в науково-дослідницькій роботі студентів.

Особистий внесок здобувача. Положення дисертації є результатом самостійної роботи М. В. Кікалішвілі. Результати дисертації пройшли належну *апробацію*. Основні положення проведеного дослідження висвітлено в 1 одноособовій монографії, 20 наукових статтях, із них 16 опубліковано у виданнях, що визнані як фахові з юридичних наук, 4 статті – у зарубіжних наукових періодичних виданнях за профілем дисертації, а також у 14 тезах доповідей на науково-практичних конференціях різного рівня.

Позитивна оцінка рецензованої роботи в цілому та її окремих положень не виключає можливості і необхідності висунути зауваження щодо позицій, які потребують критичної оцінки, уточнення, є спірними або вимагають наведення додаткових аргументів під час захисту та дають можливість вступити в дискусію з авторкою:

1. Предметом дослідження визначено теоретико-прикладні засади формування та реалізації стратегії й тактики протидії корупційній злочинності. Мету дослідження сформульовано як теоретичне узагальнення та розв'язання комплексної науково-прикладної проблеми формування та реалізації стратегії й тактики протидії корупційній злочинності в Україні.

Разом з тим, першим пунктом висновків заявлено, що у дисертації на основі узагальнення концепцій вітчизняних і зарубіжних учених, законодавства та багаторічної практики правоохоронних органів України та інших країн розроблено наукові положення й отримано результати, що в сукупності розв'язують важливу наукову проблему формування цілісної концепції стратегії й тактики протидії корупції злочинності в Україні. Виникає питання про предмет дослідження – все ж таки теоретико-прикладні засади формування та реалізації стратегії й тактики протидії корупційній злочинності чи формування відповідної концепції.

Нагадаю, що структура основного змісту роботи складається з чотирьох розділів, що вміщують п'ятнадцять підрозділів. Загалом, не заперечуючи проти обраного авторського підходу, вважаю, що здійснити аналіз всіх концепцій вітчизняних і зарубіжних учених, законодавства та багаторічної практики правоохоронних органів України та інших країн, а тим більше надати їм повноцінну кримінологічну характеристику, в межах однієї дисертаційної праці, майже неможливо. За таких умов, кожен автор ризикує частину питань залишити поза увагою, що спостерігається і у роботі М. В. Кікалішвілі (не вказано, чому, наприклад, було розглянуто досвід саме цих країн, критерії їх обрання, яка їх системність, що об'єднує, які гіпотези були висунуті авторкою в ході дослідження і чи спростовані вони або підтверджені, на що була звернута увага при вивченні кримінальних проваджень тощо).

Зрозуміло, що обсяг матеріалу є занадто великим для однієї

дисертаційної праці.

2. Як відмічалось, на підтримку заслуговує обрана дисертанткою методологічна база дослідження. Як правильно відзначає авторка, методи дослідження базуються на положеннях діалектики. Зокрема, М. В. Кікалішвлі вказує «Базовою методологічною основою проведення дослідження постає діалектичний метод, що допомагає обґрунтувати взаємозв'язок всіх соціальних процесів та суспільних явищ (с. 3 автореф., с. 18-19 дис.). На мою думку, доцільно було б уточнити яку ж саме діалектику авторка поклала в основу свого дослідження, матеріалістичну чи ідеалістичну, бо вони є взаємовиключними у низці принципів положень. Про необхідність такого визначення у дослідженнях науковців вже неодноразово наголошували, зокрема, В. Д. Гончаренко, В. О. Навроцький, О. Н. Ярмиш та інші.

3. Також варто вказати на характеристику стану наукової розробленості теми – авторка відзначила різних вчених різних часів, тоді як хотілося б побачити внесок зарубіжних науковців; при наявності переліку умовних скорочень, у тексті роботи загальноприйнятні скорочення та аббревіатури вживаються неоднаково; у матеріалах дисертаційного дослідження авторкою задекларовано його структуру у вигляді 15 підрозділів, яким відповідають 15 завдань та відповідні пункти висновків, тоді як пунктів наукової новизни сформульовано 17. Враховуючи тему роботи та її актуальність, таке може мати місце, проте викликає певні застереження.

4. Послідовність та системність здійснюваного дисертанткою дослідження зарубіжного досвіду протидії корупції забезпечена здійсненням наукового пошуку на засадах юридичної компаративістики без відповідного групування законодавства країн за критерієм їх належності до тієї чи іншої правової системи. У зв'язку з цим, авторка виділяє лише світові моделі стратегій протидії корупційній злочинності (с. 143-172 дисертації), на інших сторінках дисертації ведеться мова про досвід окремих країн.

Дійсно, у даному контексті очевидною є перспектива переймання прогресивного зарубіжного досвіду, при цьому, врахувавши українські традиції боротьби з корупцією. Проте, тільки окремі країни згадуються здобувачкою. Чому обрані лише вони? Такий підхід демонструє скоріше безсистемність у тих їх частинах, які стосується означеної проблеми.

5. Розділ 3 «Тактика протидії корупційній злочинності» містить три підрозділи, а саме 3.1 «Поняття та система заходів протидії корупційній злочинності», 3.2 «Спеціально-кримінологічна профілактика корупційних злочинів», 3.3 «Роль мас-медіа у профілактиці корупційних злочинів» та 3.4 «Методи індивідуальної профілактики корупційних злочинів».

Авторка наводить цікаву низку висловлювань науковців, подекуди називає слушні пропозиції, але не завжди відстоює свою позицію та вступає у

наукову дискусію з фахівцями. На мою думку, саме у цій частині можна було б використати існуючу емпіричну базу, яку як зазначено в роботі, становлять статистичні дані щодо стану, структури, динаміки корупційної злочинності, інформація звітів МВС України про стан протидії корупції за 2013-2019 рр. за формою № 1-КОР, рішення Європейського суду з прав людини. Які конкретно статистичні дані використовувались і для чого? Чи були вивчені справи про адміністративні правопорушення, пов'язані із корупцією? Чому не було хоча б часткового опитування слідчих, прокурорів, суддів, адвокатів та ін. із розглядуваних проблем?

6. Внаслідок проведеного наукового пошуку, як видається, доцільно було б сформулювати основи нормативно-правового забезпечення (супроводу) основних напрямків забезпечення запобігання корупції в якості окремого документу чи документів. Що характерно, таку позицію відстоює й дисертантка: тим чи іншим способом принаймні на сторінках рукопису вона говорить про недосконалість правового забезпечення протидії корупції в Україні, проте не пропонує змісту таких документів.

Переконаний, що мають бути пропозиції до чинного законодавства України в:

- закони України;
- Кримінальний та кримінальний процесуальний кодекси України;
- інструкції, настанови, положення;
- методичні рекомендації щодо запобігання корупції для різних представників держави та місцевого самоврядування.

Як вбачається, в подальшому вищевказаним питанням необхідно приділити окрему увагу.

Висловлені зауваження стосуються переважно дискусійних питань роботи, або окремих недостатньо чітких формулювань, або ж тих загальнотеоретичних проблем, які не були спеціальним предметом дослідження.

Автореферат дисертації М. В. Кікалішвілі ідентичний за змістом основним положенням роботи.

Загальний висновок по дисертації. Оцінюючи роботу в цілому, констатую, що її позитивні моменти переважають висловлені критичні зауваження.

Робота є кваліфікаційною науковою працею, виконаною авторкою особисто у вигляді спеціально підготовленого рукопису, містить науково обґрунтовані теоретичні результати й наукові положення.

На підставі викладеного вважаю, що за **актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значущістю здобутих результатів, а також за кількістю та обсягом публікацій, робота**

Кікалішвілі Марії Вікторівни «Теоретико-прикладні засади формування та реалізації стратегії й тактики протидії корупційній злочинності» відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а авторка заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Офіційний опонент:

Професор кафедри кримінального права
та кримінології факультету № 6
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

С. Ф. Денисов